

\ EASÕBRALIK TARTU 2030 VISIOON

Tellija esindaja:
Piret Väljaots
Tartu Linnavalitsus
Tervishoiuteenistuse juhataja
piret.valjaots@tartu.ee

Civitta Eesti AS esindaja:
Ragne Vaarik
Civitta Eesti AS
Noorempartner
ragne.vaarik@civitta.com

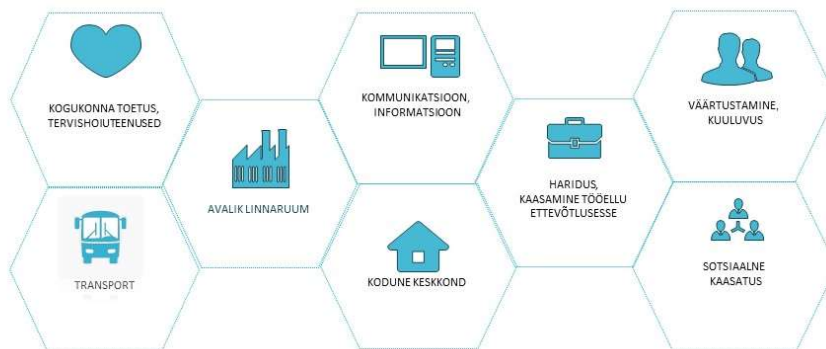
SISUKORD

SISUKORD	1
1. SISSEJUHATUS.....	2
2. WHO EASÖBRALIKU LINNA KONTSEPTSIOON.....	4
3. TULEVIKUSUUNDUMUSED	6
4. SIHTRÜHM JA ELLUVIIMISE OSALEJAD.....	7
5. PRIORITEETSED ARENGUVAJADUSED.....	9
6. EESMÄRGID, TEGEVUSSUUNAD JA MÕÕDIKUD	10
6.1 AVALIK LINNARUUM	10
6.2 TRANSPORT	13
6.3 KODUNE KESKKOND.....	15
6.4 INFORMATSIOON JA KOMMUNIKATSIOON.....	18
6.5 KOGUKONNA TOETUS JA TERVISHOIUTEENUSED	20
6.6 HARIDUS JA KAASAMINE TÖÖELLU NING ETTEVÕTLUSESSE.....	22
6.7 SOTSIAALNE KAASATUS	25
6.8 VÄÄRTUSTAMINE JA KUULUVUS	28
7. ELLUVIIMINE JA HINDAMINE.....	30
8. KAASATUD OSAPOOLED.....	31

1. SISSEJUHATUS

Tartu arengustrateegias 2030 prognoositakse, et Tartu linna elanike vanuseline koosseis muutub enim 65+ elanike arvu kasvuga. Rändeprognoosi baasstsenaariumi realiseerumisel kasvab aastaks 2040 tartlaste arv vanuses 65+ võrreldes 2020. aasta baasandmetega 9,4%¹. Kui kõnealuse prognoosi kohaselt on eakate baasarv Tartus ja Tähtveres 2020. aastal 19 979, siis Tartu Linnavalitsuse andmetel oli eakaid tartlasi vanuses 60+ 2020. aastal kokku 23 070.

Tartu linn soovib tasandada ettevaatavalt rahvastiku vananemisega kaasnevat muutusi ning pakkuda linnakodanikele easõbralikke avalikke teenuseid ning mugavat ja toetavat linnaruumi. Tartu linnapea Urmas Klaas nimetas visiooni „Easõbralik Tartu 2030“ dokumendiks, „kuhu on koondatud kõik head mõtted, erinevate osakondade easõbralikud tegevused ning linnaelanike arvamus, mida saaks veel teha, et vanemaelised end Tartus elades hästi ja hoitult tunneksid.“² Dokument „Easõbralik Tartu 2030“ on loodud Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) easõbraliku linna kontseptsiooni alusel. WHO peab aktiivset vananemist elukestvaks protsessiks, mis soodustab head tervist, kõrget osalusaktiivsust sotsiaalses elus ning linna arengus ja turvatunnet hilises täiskasvanueas. Easõbralikkus toetab aktiivset ja väarikat vananemist kaheksa linnaelu valdkonna kaudu (joonis 1).

Joonis 1. Linnaelu valdkonnad WHO järgi (Civitta koostatud)

Tartu linna juhtide sõnul³ ei ole eakate vajaduste rahuldamiseks olulised pelgalt sotsiaal- ja tervishoiuteenused, vaid ka elukestev õpe, mitmekesine sotsiaalne elu, mugav linnaarhitektuur ning teised easõbraliku linna tunnused. Easõbraliku linna visiooni loomises osalenud eakad tõid välja, et vanema põlvkonna jaoks on esmatähtis väarikuse tagamine teenuste pakkumisel ja kokkupuutel teiste

¹ Tartu rahvastiku- ja elamuprognosis 2040, tabel 4 „Eakate (65+) arvu muutus Tartu asumites baasstsenaariumi korral 2020–2040“, <https://www.tartu.ee/et/uurimused/tartu-rahvastiku-ja-elamuprognosis-2040>.

² Tartu Linnavalitsuse pressiteade, 08.12.2020, <https://tartu.ee/et/uudised/tartu-keskendub-easõbraliku-elukeskkonna-arendamisele>.

³ Kuku raadio, 21.01.2021, „Linnatund“ Mihkel Leesiga.

põlvkondadega. Linnaarengu planeerimisel tuleb võtta arvesse, et tänastel eakatel on lai huviring ning tugev positsioon linnas, ühiskonnas ja pereringis ning neid tuleks kaasata dialoogi kaudu.

Visioonidokumendi „Easõbralik Tartu 2030“ fookuses on tartlased vanuses 60+, eraldi keskendutakse ka üksikute või ühiskonnaellu mittekaasatud eakate vajadustele. Laiemas pildis toob easõbralike lahenduste kasutamine kahtlemata kasu kõigile linnaelanikele mugava ja sidusa linnakeskkonna, kasutajasõbralike teenuste, põlvkondadevahelise üksmeele, muutunud hoiakute ja kokkuhoidvama kogukonna näol.

Dokumendi koostamise esimeses etapis selgitati Tartu linna arengudokumentide ning teenuste analüüsi abil välja, millistes Tartu linna arengut suunavates dokumentides on eesmärkide seadmisel ning tegevuste planeerimisel lähtutud easõbraliku linna kontseptsioonist ja kuivõrd arvestatakse tartlastega vanuses 60+ avalike teenuste kavandamisel. Dokumendianalüüs hõlmas 11 Tartu linna arengut suunava dokumendi, kuue uuringu, ühe mõjuanalüüsi ja 685 avaliku teenuse hindamist. Ülesannete kindlakstegemise järel seati need tähtsuse järjekorda, mis võimaldas keskenduda Tartu linna puhul oluliste kitsaskohtade lahendamissetepanekute väljatöötamisele. Võimalike lahenduste leidmisel vaadeldi teiste linnade parimaid tavasid, mida saaks ka Tartu linnas kohandatult kasutada.

Kuna sarnaselt WHO easõbraliku linna kontseptsioonile on visiooni „Easõbralik Tartu 2030“ keskmes põhimõte, et eakad on enda elu parimad asjatundjad, toimus Tartu kui easõbraliku linna probleemkohtade väljaselgitamine ja tulevikuvaate kujundamine praeguste ja tulevaste eakate tartlaste, aga ka eri valdkondade asjatundjate ning partnerorganisatsioonide esindajate küsitluste ja seminaride kaudu. Kokku osales grupi- ja personaalvestlustes ligi 30 easõbraliku linna huvilist (sh piiratud liikumisvõime ja vaegkuulmisega tartlased, üksikud ja vene emakeelega eakad). Töö teises etapis toimunud neljast kaasamisseminarist võttis osa 60 easõbraliku linna huvilist. Lisaks korraldati viis linnavalitsuse ja partnerorganisatsioonide esindajate juhtgrupi arutelu.

„Easõbralik Tartu 2030“ annab kätte suunad, kuidas juurutada easõbralikkust Tartu linna kaheksas linnaarengu valdkonnas, ning määratleb erinevate kaasatud osapoolte rollid. Visiooni elluviimine aitab muuta linna terviklikult easõbralikumaks läbi terve elukaare ning pöörata rohkem tähelepanu praeguste ja tulevaste 60+ vanuses tartlaste vajadustele, ootustele ning unistustele.

2. WHO EASÕBRALIKU LINNA KONTSEPTSIOON

Visioonidokument „Easõbralik Tartu 2030“ on loodud WHO easõbralike linnade juhendile tuginedes ning annab Tartule võimaluse liituda ülemaailmse easõbralike linnade võrgustikuga.

WHO easõbralike linnade juhendi koostamise järel aastal 2007 loodi 2010. aastal ka **ülemaailmne easõbralike linnade võrgustik. Võrgustikku kuulub nüüdseks 1114 linna ja organisatsiooni 44 riigist üle maailma** ja selle ühine visioon on muuta linn kohaks, kus ka vanemas eas on hea elada. **Kontseptsiooni keskmes on arusaam, et eakate elu parimad asjatundjad on nemad ise.** WHO easõbralike linnade juhendi aluseks on kokku 33 linnast ja 22 riigist üle maailma pärit eakatega vanuses 60+ tehtud fookusintervjuude tulemused⁴.

Järgnevalt on toodud easõbraliku linna põhiomadused kaheksas linnaelu valdkonnas.⁵

	AVALIK LINNARUUM on oluline kodupaigas vananemise mõjutegur, millest sõltub eakate iseseisvus liikumisel ja elukvaliteet. Fookuses on linna rohelus, puhtus, puhkamiskohtade rohusus, kõnni-, jalgratta- ja sõiduteede ning ülekäiguradade ohutus ja hea seisukord, linnaruumi mugavus erivajadustega inimestele, kergesti ligipääsetavad ja ohutud hooned (laiad ukсед, liftid, eskalaatorid, piiratud liikumisvõimega inimeste erivajadusi arvestavad lahendused), füüsilise keskkonna turvalisus, easõbralikud ärid, teemärgistuse ja viidasüsteemi arusaadavus.
	TRANSPORT on üks põhivaldkond, mille integreeritud lahendused toetavad aktiivset vananemist ja sotsialiseerimist. Olulised aspektid on hea transpordivõrk, ühistranspordi graafikute täpsus, sõidukite ea- ja erivajaduste sõbralikkus, bussijuhtide viisakus ning erinevate transpordivõimaluste olemasolu ja taskukohasus, vajaduspõhine transporditeenuse pakkumine erasektori ja vabatahtlike poolt. Eakad juhid peavad tähtsaks rahulikku ja arvestavat liiklust, mugavaid parkimisvõimalusi.
	KODUNE KESKKOND mängib võtmerolli eakate heaolu ja turvalisuse kindlustamisel, võimaldades vananeda harjumuspärasel keskkonnas. Elukvaliteedi üks põhiküsimusi on elamise, kommunaalteenuste ja kodu kohandamiskulude taskukohasus eakate jaoks. Elamise ehituslike lahenduste easõbralikkus väljendub kerges ligipääsetavuses, liftide olemasolus korrushoonetes, mugavates pesemisvõimalustes, lihtsasti kasutatavas küttesüsteemis, turvalisust tagavates tehnilistes abivahendites, laiades ukseavades, lülite paiknemises sobival kõrgusel jne. Tähtis on ka ehitusnormide easõbralikkus.
	KOGUKONNA TOETUS JA TERVISHOIUTEENUSED – selle valdkonna üle otsustatakse küll riigi tasandil, kuid linnavõimud saavad mõjutada näiteks esmatasandi tervishoiu- või hooldusteenuste ligipääsetavust (asukoht ja juurdepääsetavus), eakatele abivajadusele reageerimise võimalusi ja kiirust, bürokraatia taset teenuse tarbimisel, teeninduskultuuri easõbralikkust, personali erialase ettevalmistuse orienteeritust eakate vajadustele, ennetustegevuse osakaalu suurendamist hooldusvajaduse tekkimise edasilükkamiseks ning majanduslike ligipääsubarjäärade vähendamist.

⁴ Maailma Tervisorganisatsioon, WHO Global Network for Age-friendly Cities and Communities, https://www.who.int/ageing/projects/age_friendly_cities_network/en/.

⁵ Maailma Tervisorganisatsioon, WHO global age-friendly cities: a Guide, https://www.who.int/ageing/publications/Global_age_friendly_cities_Guide_English.pdf.

KOMMUNIKATSIOON JA INFORMATSIOON on aktiivse vananemise tähtis osa. Igapäevaelus vajamineva info lihtne ja õigeaegne kättesaamine, inimestega ja sotsiaalse eluga ühenduses olemine ei tohi käia eakale inimesele üle jõu. Seetõttu on oluline, et kommunikatsioonivahendite valik on lai ja arvestab kõikide, ka sotsiaalselt isoleeritud eakatega, andmete esitlus (vorm ja kujundus) on lihtne ja arusaadav, tagatud on nii interneti kasutamise võimalused kui ka otsesuhtlus telefonivestluse või personaalse kohtumise vormis. Kogukonna, era- ja avaliku sektori koostöö tulemusena tuleb kaotada teabevahetuse barjäärid, mis eraldavad eakaid muust ühiskonnast.

HARIDUS JA KAASAMINE TÖÖELU NING ETTEVÕTLUSESSE – eakad tunnevad ennast väärtusliku ühiskonnaliikmena ka pärast pensioniikka jõudmist, andes oma panuse palgatöö, vabatahtliku tegevuse või pere abistamise kaudu. Eakate vähene materiaalne kindlustatus soodustab tööga jätkamist ka pensionieas. Eakatele pakutakse erinevaid võimalusi osalemiseks tööelus ning töökeskkond toetab pikaajalist töötamist (sh paindlikud töövormid, tööandja mõistev suhtumine, palgadiskrimineerimise puudumine, täiend- ja ümberõppe ning ettevõtlusega alustamise võimalused). Eakate haridus on taskukohane ja ligipääsetav, eakate digioskused on piisavad.

SOTSIAALNE KAASATUS mõjutab olulisel määral inimeste tervist ja heaolutunnet kogu elukaare jooksul. Eakate sotsiaalne lõimimine tähendab võimalust saada osa kultuurielust, vaba aja veetmise võimalustest, usuga ja huviharidusega seotud tegevustest, tajudes ennast nii perekonna kui ka kogukonna osana. Vanemaealised tahavad, et neisse suhtutaks austavalt ja et nendega arvestataks ning soovivad luua ja arendada toetavaid ja hoolivaid suhteid. Seejuures ei sõltu võime osaleda formaalses ja mitteformaalses sotsiaalses elus niivõrd võimaluste valikust, kuivõrd hästi korraldatud transpordivõimalustest ja informatsiooni kättesaadavusest. Ei tohi unustada ka tegevuste taskukohasust eakate jaoks. Viimase aja põletavamaid küsimusi on eakate sotsiaalne eraldatus ning nende abistamine sellest väljumisel.

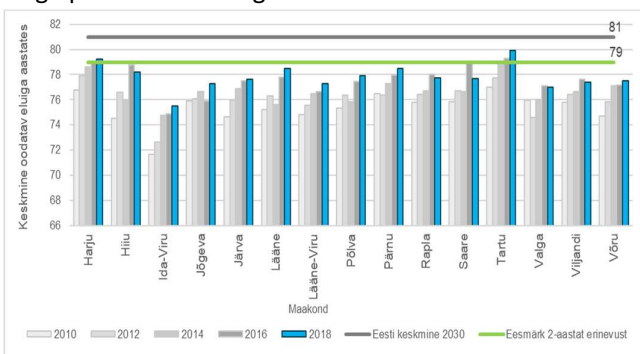

VÄÄRTUSTAMINE JA KUULUVUS on teemavaldkond, mis seostub eakate jaoks sageli konfliktiolukordade ja negatiivse suhtumisega. Näiteks on sellega seotud vanemaealistega arvestamine kohaliku omavalitsuse otsustustasandil või pereringis, lugupidavad teenused ja teenindus, eri põlvkondade vähene kokkupuude ning suhtlus, muutuvad käitumisnormid ja ükskõiksus vananemise ja eakate suhtes. Kaasatuse tajumine sõltub eakate puhul tervislikust seisundist, soost, majanduslikust heaolust, kultuurilisest taustast. Tähtis on ka eakate positiivne kuvand meedias.

3. TULEVIKUSUUNDUMUSED

Käesolevas peatükis on toodud peamised linna arengut mõjutavad suundumused, millega tuleb arvestada visiooni „Easõbralik Tartu 2030” elluviimisel.

Kokkuvõtvalt paistab Eesti silma eeldatava eluea kiireima kasvuga Euroopa Liidus ning Tartu elanikud kõrgeima elueaga Eestis⁶. Inimesed elavad küll kauem, kuid haigustest ja tervisest tulenevate piirangutega, mis mõjutab nii inimeste tööturul kui ka ühiskonnas osalemist alates vanusest 50+ eluaastat⁷, aga ka riigi ja kohalike omavalitsuste (KOVid) tervishoiukulude kasvu. Tulevikus vanemaelaste osakaal Tartu elanike seas kasvab, samas kahaneb vanema elanikkonnaga linnaosade elanike arv⁸. Hea elukvaliteet toob endaga eluea ja eduka vananemise korral kaasa iseseisva toimetuleku pikenemise⁹, olles omakorda eeldus tööea tõusule ja ühiskondliku aktiivsuse suurenemisele. Rahvastiku vananemisega kaasnevad võimalused uute töökohtade loomiseks hõbemajanduse ja hooldussektoris, millest võidab kogu piirkonna tööturg¹⁰.

Joonis 2. Keskmise oodatava eluea muutused maakondade kaupa aastatel 2010–2018, Eesti keskmise eluea prognoos 2030. aastaks ja sellest sõltuv prognoos maakondades kõige madalama aktsepteeritava keskmise oodatava eluea kohta

PEAMISED GLOBAALSED SUUNDUMUSED

- Linnaelanike osakaalu vanuses 60+ suurenemine üleüldise linnastumise taustal (linnade arvu ja suuruse kasv)
- Jõukamate ühiskondade vananemine

PEAMISED TARTU ARENGUT MÕJUTAVAD SUUNDUMUSED

- Eesti eeldatava eluea ELi keskmisest kiirem kasv viimasel aastakümnel
- Tartumaal Eesti kõrgeim keskmine eluiga 79 aastat (vt joonis 2)
- Tartu KOVi 65+ elanike osakaalu mõningane kasv 19%-lt 21%-le üldise linna elanike arvu vähenemise (-2,4%) taustal 2040. aasta baasstsenaariumi realiseerumisel
- Tartu KOVi elanike arvu kasv 3,1% eelkõige tööealiste arvelt elamufondi uuenemise kaudu rändestsenaariumi realiseerumisel
- Suurima (sh vananeva) rahvastikuga Annelinna ning Ropka, Tammelinna ja Tähtvere linnaosade rahvaarvu arvestatav kahanemine
- Tartu eakate arvu kasv sisserännanud vanemaelaste arvelt ehk teenusturism (elukoha registreerimine Tartusse teenuste kasutamise õiguse saamiseks). TÕ Kliinikum kui meditsiiniline tõmbekeskus, sotsiaalteenuste kõrge kvaliteet ning teenuste hea ligipääsetavus soodustavad teenusturismi
- Tervena elatud aastate arvu kasvu pidurdumine ning suur erinevus meeste ja naiste vahel – Eesti mees elab tervena keskmiselt 52,8 ja naine 55,6 aastat
- Depressiivsuse esinemus rohkem kui kolmandikul kodus elavatel 55aastastel ja vanematel inimestel ning ligi pooltel 75aastastest ja vanematel. Eesti vanemaelastel esineb depressiivsust sagedamini kui enamikus teistes riikides
- Edukalt vananeva inimese hakkamasaamine kõrvalise abita igapäevaelus kuni vanuseni 80–85. Täiesti iseseisvalt toimetulevaid on 65–69aastaste meeste hulgas 86,9% ning naiste hulgas 78,3%. Sama näitaja 80aastaste ja vanemate meeste hulgas 57,3% ja naiste seas 43,3%
- Rahvastikus keskmiselt kõrgem kõrgharidusega inimeste tööhõivemäär vanemates eearühmades

⁶ Rahvastiku tervise arengukava 2030.

⁷ Tartu Ülikool, uuring „Eaka elanikkonna tervisevajaduste piirkondlik hindamine”, <https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2014/01/Eaka-elanikkonna-tervisevajaduste-piirkondlik-hindamine-EAKAS-Tulemused.pdf>.

⁸ Tartu rahvastiku- ja elamuproгноos 2040, <https://www.tartu.ee/et/uurimused/tartu-rahvastiku-ja-elamuproгноos-2040>.

⁹ Tartu Ülikool, uuring „Eaka elanikkonna tervisevajaduste piirkondlik hindamine”, <https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2014/01/Eaka-elanikkonna-tervisevajaduste-piirkondlik-hindamine-EAKAS-Tulemused.pdf>.

¹⁰ Euroopa Komisjon 2021, elanikkonna vananemise roheline raamat.

4. SIHTRÜHM JA ELLUVIIMISES OSALEJAD

SIHTRÜHM

Easõbraliku linnaruumi lahendused ja eakate vajadustele kohandatud teenused toovad kasu praegustele eakatele tartlastele, parandavad piiratud liikumisvõimega ja teiste erivajadustega inimeste toimetulekut ja lihtsustavad väikelastega vanemate liikumist linnas. Laiemas mõttes parandavad need kõikide tulevaste vanemaealiste elukvaliteeti.

„Easõbralik Tartu 2030“ fookuses on tartlased vanuses 60+ ning järgnevalt on toodud ülevaade tänaste ja tulevaste eakate puhul oluliste näitajate ja iseloomustuste kohta.

Visiooni põhiline sihtrühm ehk tartlased vanuses 60+ moodustavad ligi neljandiku kogu elanikkonnast¹¹. Seejuures on eakate meeste arv veidi alla kolmandiku kogu vanemaealiste tartlaste elanikkonnast. Eakad tartlased elavad enamasti korteris¹², kõige rohkem elab eakaid Annelinnas, Ropkas, Tammelinnas ja Tähtveres¹³.

Suurem osa eakatest tartlastest on eakohaste toimetuleku vajadustega ja madala majandusliku heaoluhinnanguga¹⁴. Enamik eakaid tulevad edukalt kõrvalise abita toime vanuseni 80–85 aastat¹⁵. Eakad liiguvad ühistranspordiga või jalgsi¹⁶ ning on aktiivsed tervisespordi harrastajad¹⁷.

SIHTRÜHMA NÄITAJAD

- 01.01.2020 seisuga oli 23 070 tartlast vanuses 60+ aastat ehk 24,2% kogu elanikkonnast
- 01.01.2020 seisuga oli tartlaste seas mehi vanuses 60+ aastat 8031 (34,82%) ja naisi 15 039 (65,18%)
- 15%-l üle 65aastastel on tekkinud abivajadus suuremas või väiksemas matus
- 2020. aasta augusti seisuga oli Tartus 5405 liikumis-, nägemis- või kuulmispuudega eri vanuses isikut
- Ulatuslikku abi (koduteenus, sotsiaaltransporditeenus, hooldekoduteenus, isikliku abistaja teenus, päevahoiuteenus, intervallhooldus jms) vajavad umbes 15% tartlastest vanuses 65+
- Vaid 3% 60aastastest ja vanematest tartlastest arvavad, et nende majanduslik olukord on viimase viie aasta jooksul tunduvalt paranenud
- 69% tartlastest (sh vanemaealised) elab kortermajades
- Liikumisharrastuse aktiivsus on kõrgeim vanuserühmas 65+. Nende seas on viis või enam korda nädalas liikumist harrastavaid inimesi 30%
- 71% eakatest tartlastest liiguvad kas linna ühistranspordiga (39%) või jalgsi (32%)

¹¹ Tartu arvudes 2019/2020, https://tartu.ee/sites/default/files/uploads/Statistika/Tartu_arvudes_2020.pdf.

^{12, 14, 16} Uuringuraport „Tartu ja tartlased 2018“, <https://www.tartu.ee/et/uurimused/tartu-ja-tartlased-2018>.

¹³ Tartu rahvastiku- ja elamuprognosis 2040, <https://www.tartu.ee/et/uurimused/tartu-rahvastiku-ja-elamuprognosis-2040>.

¹⁵ Tartu Linnavalitsuse andmed.

¹⁷ Tartlaste tervisespordi harrastuse ja tervisespordivõimaluste uuring, <https://www.tartu.ee/et/uurimused/tartlaste-tervisespordi-harrastuse-ja-tervisespordi-voimaluste-uuring>.

ELLUVIIMISE OSALEJAD

Visiooni „Easõbralik Tartu 2030“ viiakse ellu tihedas koostöös Tartu Linnavalitsuse, koostööpartnerite spetsialistide, riigi ja kohaliku omavalitsuse poliitikute ning linnaelanikega. Visiooni elluviimise ülesannete jaotuse selgitamiseks kasutatakse dokumendis edaspidi järgmisi tingimärke:

Easõbraliku linna toimimismudeli rakendamisel on kandev roll Tartu Linnavalitsusel, kelle ülesanne on loimida easõbralikkuse põhimõtted läbivalt kõikidesse linnaarengu valdkondadesse, toetada easõbralikke algatusi nii kohaliku omavalitsuse kui ka riigi tasandil ja arendada koostööpartnerite võrgustikku ja eakate kaasamisvõimalusi.

Easõbralike algatuste toetus riigi tasandil hõlmab eelkõige easõbralikkuse lisamist seadustesse ja riiklikesse arengudokumentidesse, riiklikku rahastamist ja riigiüleste andmebaaside arendamist.

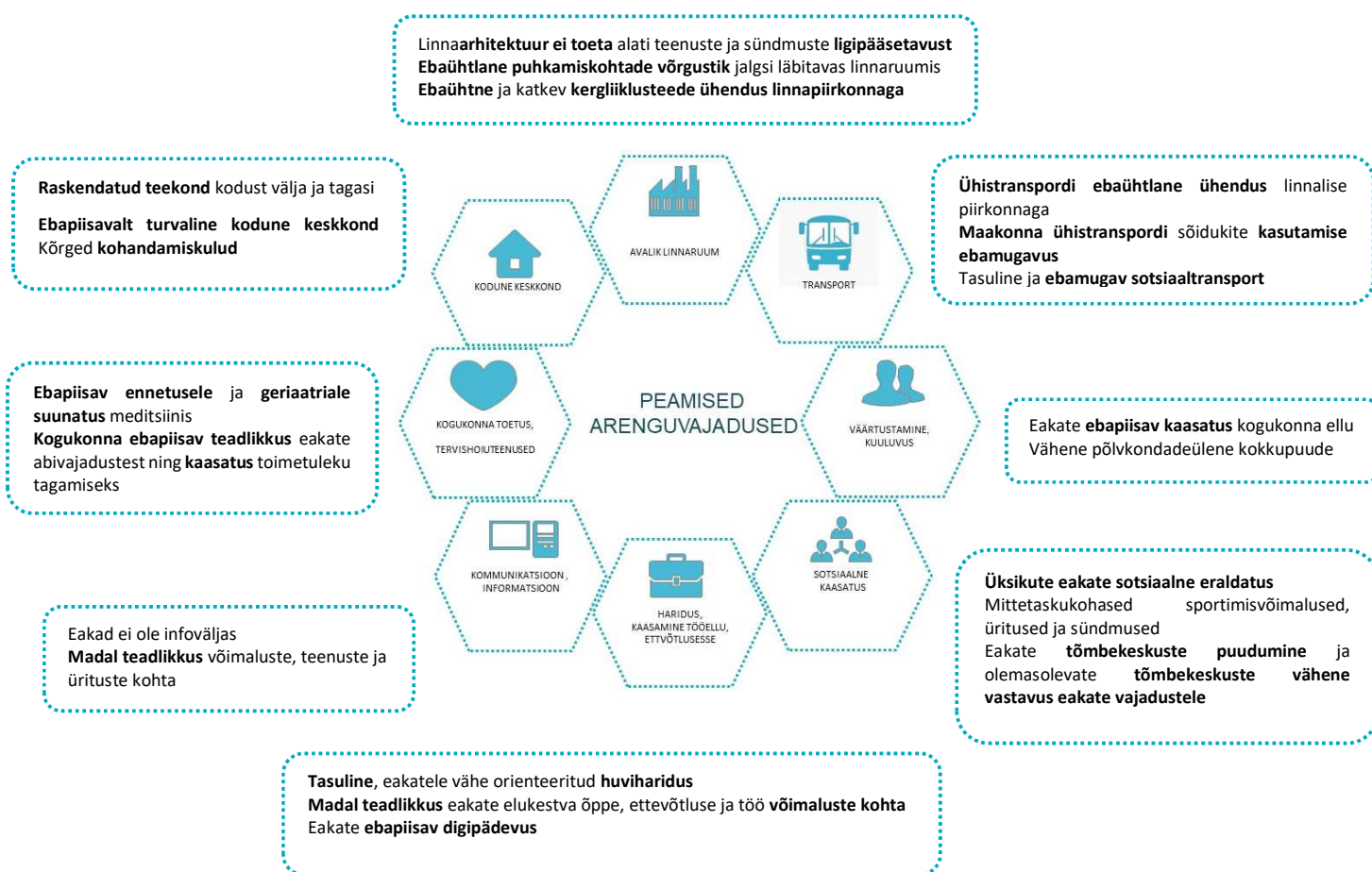
Kahtlemata on easõbralikkuse juurutamises suur roll ka Tartu linna partnerorganisatsioonidel ja asutustel, mille esindajad puutuvad igapäevaselt kokku eakate tartlastega, osutavad teenuseid ning kannavad edasi easõbraliku linna väärtusi.

Eakad tartlased aitavad easõbraliku linna arendamisele kaasa, olles aktiivsed linlased ja kogukonna liikmed, näidates üles elurõõmsat suhtumist, soovi kogeda midagi uut, olles valmis teadvustama vananemisega kaasnevaid riske ja muutusi ning tegema õigel ajal enda ja lähedaste elu puudutavaid otsuseid. Kogukond aitab märgata abivajadust, oskab kutsuda abi ja väärtustab eakate elukogemusi.

5. PRIORITEETSED ARENGUVAJADUSED

Alljärgneval joonisel on toodud iga linnaarengu valdkonna prioriteetsed arenguvajadused, millele keskendutakse easõbraliku linnakeskkonna kujundamisel. Arenguvajadused selgusid tartlastega, Tartu Linnavalitsuse ja partnerorganisatsioonide esindajatega läbiviidud küsitluste tulemusena, mille käigus selgitati välja, milliste kitsaskohtadega puutuvad eakad tartlased täna kokku ja millised tegurid on olulised aktiivse ja väerika vananemise toetamiseks. Grupi- ja personaalvestlustest võttis osa ligi 30 osalejat. Töö järgmistes etappides hinnati, millised tartlaste vajadused ja ootused linna keskkonna easõbralikkusele on esmatähtsad ja vajavad reageerimist lähitulevikus.

Joonis 2. Tartu linna prioriteetsed arenguvajadused (Civitta koostatud)

6. EESMÄRGID, TEGEVUSSUUNAD JA MÕÕDIKUD

Easõbraliku Tartu linna tulevikuvisioni ja tegevussuundade kujundamiseks korraldati kolm e-kaasamiseminari ja üks vabaõhuseminar, kokku 60 easõbraliku linna huvilisega, kelle hulgas olid Tartu Linnavalitsuse eri osakondade ja partnerorganisatsioonide, linnaosade, õppeasutuste ja vabatahtlike ühenduste esindajad ning praegused ja tulevased eakad. Kaasamiseminaride tulemuste põhjal valmisid eesmärkide sõnastused ning eesmärkide saavutamist toetavad tegevussuunad. Järgnevalt korraldati neli valideerimiseminari koos juhtgrupiga, mille käigus valideeriti ja täiendati eesmärgid, tegevussuunad ja mõõdikud.

Järgnevalt on toodud iga linnaarengu valdkonna eesmärk ning selles sisalduvate oluliste märksõnade selgitus, tegevussuunad ning võimalikud mõõdikud eesmärgi saavutamise hindamiseks. Eesmärkide ajaline perspektiiv on aasta 2030. Kuna dokumendi kavandi valmimise ajal puudusid vajalikud andmed baas- ja sihttasemete seadmiseks, töötatakse baas- ja sihttasemete süsteem välja visiooni „Easõbralik Tartu 2030“ elluviimiseks ettevalmistava perioodi jooksul.

6.1 AVALIK LINNARUUM

EESMÄRK: Tartu linnaruum on ligipääsetav, turvaline, mugav ning tegevusterohke kohtumispaik. Katkematu kergliiklus- ja kõnniteede võrgustik pakub liikumismugavust ja head ühendust Tartu linnapiirkonnas*.

* Linnapiirkond koosneb Tartu linnast ja temaga vahetult külgnevate linliku arenguga omavalitsusüksustest (Tartu, Luunja, Tähtvere ja Ülenurme vald)¹⁸.

Ligipääsetav linnaruum – taristu soosib aktiivset liikumist (madalad äärekivid, aasta ringi jalakäijale ligipääsetavad kõnniteed ja tänavad, optimaalse vahemaaga ülekäigurajad ja bussipeatused). Linnas on ühtlane puhkamiskohtade (sh pingid) võrgustik. Linnaruumis asuvad teenuskohad on kergesti ligipääsetavad (liftide, kaldteede olemasolu, optimaalse laiusega ukseavad ja koridorid jne). Suurekirjaline viidasüsteem linnaruumis aitab kaasa eakate iseseisvale liikumisele ning teenuskohtade ja huviobjektide ülesleidmisele. Kodust pääseb lihtsalt välja, transpordiühendused viivad mugavalt kohale.

Turvaline linnaruum – erinevate vajadustega linlastele liiklemiseks ohutu linnaruum (st füüsiline keskkond), jalakäijate liiklemiseks ohutud ning heas korras kõnniteed ja tänavad, piisav valgustus. Ohutuse edendamine eri sihtgruppide teadlikkuse suurendamise abil (ohutusõpe, viidasüsteem, nutikad ohutuse parandamisele suunatud lahendused).

Mugav linnaruum – kogu elukaare jooksul mugavalt kasutajasõbralik taristu, linnamööbel, kaubaruum, transpordivõimalused, hästi suunav ja suurekirjaline viidasüsteem. Linnaruumi disain on universaalne, inimsõbralik, lahendused on vajadus- ja nõudluspõhised. Linnakeskkonna planeerimine on innovaatiline (nutilahendused, kaasaegsus ja

Easõbraliku linnaruumi ideed tartlastelt:

- ✓ Tartu linnal on oma värvilahendus
- ✓ Avalikud abivahendite laenuspunktid
- ✓ Pinkidega eskalaator Toomemäel
- ✓ Teenuste ja linnaruumi tagasisidestamine nutilahendustes

¹⁸ Tartu linnapiirkonna arengustrateegia, <https://www.tartu.ee/linna-ja-valdade-koostoo>.

uuendusmeelsus) ning hõlmab katseprojekte koostöös teadusasutuste ja teiste easõbraliku linna partneritega.

Tegevusterohke kohtumispaik – mitmekesine, aasta ringi rohkelt erinevaid tegevusi pakkuv linnaruum (rohepaigad, puhkenurgad, täiskasvanute tegevusväljakud, väliekraanid, sportimise võimalused värskes õhus, kooskäimise kohad elamurajoonides jne). Ligipääsetav, mugav ja tegevusrõõmu pakkuv linnaruum meelitab linlased koduseinte vahelt välja.

Hea kergliiklus- ja kõnniteede ühendus Tartu linnapiirkonnas. Kergliiklus- ja kõnniteed pakuvad liikumismugavust linna sees ja head ühendust naabervaldadega.

Seosed teiste linnaarengu valdkondadega: info- ja kommunikatsioonivahendite integreerimine linnaruumi, eakate ulatuslik kaasamine linnaruumi kujundamisse, sportimisvõimaluste lisamine linnaruumi, huvipakkuv linnaruum meelitab üksikud eakad koduseinte vahelt välja, ligipääsetav kodune keskkond lihtsustab kodust väljasaamist, hea ühistranspordivõrk toetab linnaruumi aktiivset kasutamist.

Alljärgnevas tabelis 1 on kirjeldatud üldine valdkonna eesmärk, põhilised tegevussuunad, elluviimises osalejad ja mõõdikud.

Tabel 1. Easõbraliku linnaruumi eesmärk, selle saavutamist toetavad tegevussuunad, elluviimises osalejad ja moodsikud

AVALIK LINNARUUM		
E1 TARTU LINNARUUM ON LIGIPÄÄSETAV, TURVALINE, MUGAV NING TEGEVUSTEROHKE KOHTUMISPAIK. KATKEMATU KERGLIIKLUS- JA KÖNNITEEDE VÕRGUSTIK PAKUB LIIKUMISMUGAVUST JA HEAD ÜHENDUST TARTU LINNAPIIRKONNAS		
TEGEVUSSUUND	ELLUVIIMISES OSALEJAD	MÕÕDIK
T1.1 Universaalse kogu elukaart haarava easõbraliku linnaruumi ja teenuste ligipääsetavust parandava disaini läbivi kasutamine T1.2 Innovaatilise ja kaasaegse linnaruumi planeerimine koostöös teadusasutuste ja teiste partneritega		M1.1 60+ tartlaste rahulolu linnaruumi ja teenuste füüsilise ligipääsetavusega (hinnang skaalal) M1.2 Innovaatilised ühisprojektid koostöös teadusasutuste ja teiste partneritega (eelarve maht, projektid)
T1.3 Aktiivse liikumise toetamine easõbraliku taristu ja tegevusterohke linnaruumi loomisega (st erinevate teede ja liikumisviiside valik, easõbralik linnamööbel ja kaubandusruum, puhkamiskohtade ühtlase võrgustiku väljaarendamine, täisealistele erinevate kokkusaamiskohtade rajamine (sh tegevusväljakud, väljõusaalid, puhkealad) T1.4 Vajaduspõhise linlaste tagasisidel põhineva linnaruumi kiire planeerimine T1.5 Eakate teadlikkuse parandamine linnaruumi easõbralikest lahendustest ja huviobjektidest (suurekirjaline viidasüsteem, kaardirakendused, teavituskampaaniad, easõbralik kaubandusruum)		M1.3 Rahulolu linnaruumi (sh puhkealad, kaubandusruum jne) mugavusega (hinnang skaalal) M1.4 Pingid ja puhkealad linnaruumis (arv) ning paiknemistihedus (arv/km) M1.5 Täiskasvanute vabaaja veetmise võimalusi pakkuvad objektid (arv) M1.6 Rahulolu puhke- ja meelelahutuskohtadega (sh spordirajatised, puhkealad, täiskasvanute tegevusväljakud jne) (hinnang skaalal)
T1.6 Reageerimisega arvestav ja mugav liikluskorraldus (sh ohutud ja korrashoitud kõnni- ja kergliiklusteed, optimaalse vahemaaga ja valgusfoorisükliga ülekäigurajad, innovaatilised ohutuslahendused)		M1.7 60+ tartlaste rahulolu linnaruumi üldise turvalisuse tasemega Tartus (hinnang skaalal) M1.8 60+ tartlastega tänavatel juhtunud traumaga lõppenud õnnetused* (libedaga kukkumised, ebaturvalised ülekäigurajad, halb tänavavalgustus jne) (arv/sihtarv võrdlusena teise KOViga) * TÜ Kliinikumi, Politsei- ja Piirivalveameti ja Haigekassa üldistatud andmed
T1.7 Tartu linnapiirkonnas head ühendust pakkuvate kergliiklus- ja kõnniteede ühise katkematu võrgustiku väljaarendamine		M1.9 60+ tartlaste rahulolu võimalustega liikuda mugavalt Tartu linnapiirkonnas jala/jalgrattaga (hinnang skaalal)

6.2 TRANSPORT

EESMÄRK: Tartu ühistransport (sh bussiliiklus, rattaringlus ja tuleviku liikumisviisid) on mugav, hea teeninduskvaliteediga ning tartlaste vajadustega kooskõlas, tagatud on hea ühendus linnapiirkonnaga. Sotsiaaltransport on paindlik, mugav ja taskukohane.

Mugav ühistransport võimaldab eakatel ja suurema abivajadusega tartlastel kasutada raskusteta kõiki ühistranspordi liike. Rattaringlus pakub tulevikus eakate ja piiratud liikumisvõimega tartlaste vajadustega kohandatud tõuke- ja jalgratta erimudeleid, jalgratta rentimine on jõukohane ka madala digioskusega inimesele. Bussigraafikud on täpsed ja mugavalt jälgitavad kõikides infokanalites, marsruudid tagavad linnapiirkonnas sujuva ja kiire bussiliikluse.

Hea teeninduskvaliteet ühistranspordis tagab meeldiva sõidukogemuse, kukkumisoht bussis on minimaalne. Teenindav personal ja kaasreisijad on viisakad ja arvestavad. Kasutusele on võetud ohutut ja üksteisega arvestavat käitumist meelde tuletavad sildid.

Tartlaste vajadustega kooskõlas olev ühistransport – ühistranspordi marsruudid on sagedased ja arvestavad eakate liikumistrajektooriga, bussigraafikud on täpsed. Marsruutide, graafikute ja peatuste asukohtade kavandamisel arvestatakse tartlaste tagasiside ja liikumistrajektooriga (sh vanusegruppide vajaduste põhine segmenteerimine).

Easõbraliku transpordi ideed tartlastelt:

- ✓ Bussipeatused kui info edastuspunktid - bussipaviljonide seinapinda kasutatakse oluliste teenuste, ürituste, üleskutsete ja linnaosa info jagamiseks

Ühistranspordi hea ühendus linnapiirkonnaga – marsruudid ulatuvad linnapiiridest väljapoole, bussid on madalapõhjalised, linna ja maakonna bussidega liikudes on ümberistumiste arv optimaalne, sõidugraafikud on omavahel kooskõlastatud ja toetavad sujuvat liikumist linnapiirkonnas.

Paindlik sotsiaaltransport – sotsiaaltranspordi kasutamist doteeritakse ka ajutise abivajaduse korral ning teenuse kasutamine on seotud lahti sihtkoha nõudest (hetkel saab sõita haridus-, tervishoiu-, rehabilitatsiooni- ja hoolekandetasutusse või töökohta). See tähendab, et hüvitatava piirmäära ulatuses saab tulevikus sõita ka juuksurisse, meelelahutuskohta jne.

Mugav sotsiaaltransport pakub erinevaid mugavuslahendusi sotsiaaltranspordi kasutamisel. Näiteks võimalust kasutada lühiajaliselt abivahendeid enda invavarustuse puudumise korral, koduteenuse personali abi riidesse või voodist püsti saamisel, teenuse liidestamist ühistranspordikaardi süsteemiga, sõiduvahendi minimaalset ettetellimisaega jne. Tervishoiuasutused informeerivad abivajajaid invataksu kasutamise korra ja tingimuste kohta.

Taskukohane sotsiaaltransport – teenust toetatakse ka ajutise abivajaduse korral, invataksu tasu on jõukohane ja limiit piisav, et rahuldada liikumis- või nägemisvaegusega täisealiste tartlaste liikumisvajadused.

Seosed teiste linnaarengu valdkondadega: hästi toimiv infojagamine ühistranspordi graafikute muudatuste kohta, kaasreisijate lugupidav suhtumine eakatesse reisijatesse, toetav linnaruum mugavate bussipaviljonide ja istepinkidega, eakate huvipunktide asukoht kodu lähedal, nõudlustranspordi tugiteenused koduteenuse personali poolt (abi riidesse saamisel jne).

Alljärgnevas tabelis 2 on kirjeldatud üldine valdkonna eesmärk, põhilised tegevussuunad, elluviimises osalejad ja mõõdikud.

Tabel 2. Easõbraliku transpordi eesmärk, selle saavutamist toetavad tegevussuunad, elluviimises osalejad ja mõõdikud

TRANSPORT		
E2 TARTU ÜHISTRANSPOORT (SH BUSSILIIKLUS, RATTARINGLUS JA TULEVIKU LIIKUMISVIISID) ON MUGAV, HEA TEENINDUSKVALITEEDIGA NING TARTLASTE VAJADUSTEGA KOOSKÖLAS, TAGATUD ON HEA ÜHENDUS LINNAPIIRKONNAGA. SOTSIAALTRANSPORT ON PAINDLIK, MUGAV JA TASKUKOHANE		
TEGEVUSSUUND	ELLUVIIMISES OSALEJAD	MÕÕDIK
T2.1 Ühistranspordivõrgu laiendamine Tartu linnapiirkonda (sh Tartu ühis- ja sotsiaaltranspordi marsruutide viimine väljapoole linnapiire, madalapõhjaliste ühistranspordisõidukite kasutuselevõtu toetamine) T2.2 Tartlaste tagasisidel põhinev agiilne ühistransporditeenuste planeerimine T2.3 Elektriliste jalgrataste, tõukerataste ja tuleviku transpordiliikide kasutamise soodustamine eakatele T2.4 Teeninduskvaliteedi ja eakate ohutuse tõstmisele suunatud ühistranspordi personali koolitamine ja teavituskampaaniate korraldamine T2.5 Ühistranspordi taristu (peatused ja paviljonid) arendamine (häälteavitused, nutikad mugavus- ja ohutuslahendused, infokeskustena kasutamine)		M2.1 Inimeste liikuvus linnapiirkonnas (sagedus) M2.2 60+ tartlaste rahulolu ühistranspordi (sh bussiliiklus ja rattaringlus) mugavusega (bussid, sisenemise mugavus, rattaringluse kasutamise mugavus, rattad) (hinnang skaalal) M2.3 60+ tartlaste rahulolu ühistranspordi linnapiirkonna marsruutide, täpsuse, väljumise kellaegadega, peatuste tihedus, väljumised õhtusel ajal (hinnang skaalal) M2.4 60+ tartlaste rahulolu teeninduskvaliteediga ühistranspordis (hinnang skaalal)
T2.6 Sotsiaaltranspordi taskukohasuse ja paindlikkuse tagamine ja mugavuslahenduste arendamine (sh sõidukulude hüvitamine ka ajutise abivajaduse korral, liidestamine ühistranspordikaartidega, teenuse sisu laiendamine)		M2.5 Rahulolu sotsiaaltranspordi mugavusega (sõidukid, tugiteenused, paindlikkus jne) (hinnang skaalal) M2.6 Rahulolu sotsiaaltranspordi taskukohasusega (hinnang skaalal)

6.3 KODUNE KESKKOND

EESMÄRK: Eakate tartlaste pikaajaline iseseisev toimetulek on toetatud mitmekülgse elukohavaliku ja elukohavahetust toetavate teenustega. Elukeskkond on ligipääsetav, turvaline ning eakad on teadlikud koduses keskkonnas valitsevatest ohtudest ja kodu kohandamise vajadusest.

Mitmekülgne elukohavalik – eakad valivad elukoha vastavalt elustiilile ja vajadustele. Easõbralike elukohtade võrgustikku kuuluvad seniormajad, teenusmajad, kohandatud sotsiaalmajad ja eakate enda kodud. Eakate elukohtades on ühiskasutusega pinnad (söögitoad, vaba aja veetmise ruumid) sotsiaalse elu elavdamiseks. Soositud on toetavate teenuste abil kodukohas vananemine.

Easõbraliku koduse keskkonna ideed tartlastelt:

- ✓ Eakate linnaku rajamine (Maarja küla näitel), mille eripäraks on eluaseme valiku võimalus vastavalt abivajadusele

Elukohavahetust toetavate teenuste programm hõlmab tugiteenuseid, toetusmeetmeid, nõustamistegevust eakatele, kes soovivad vahetada või kohandada oma kodu. Tänu sellele teevad tartlased teadlikke ja õigeaegseid otsuseid elukoha vahetuseks või kodu kohandamiseks eesmärgiga vananeda väärikalt koduses keskkonnas.

Ligipääsetav elukeskkond (st kodu ja lähiümbrus) võimaldab vähenenud liikumisvõimega tartlastel pääseda lihtsalt koju ja kodust välja. Füüsiline ligipääs on tagatud liftide, kaldteede ja käsipuude olemasoluga, laiade ukseavade ja koridoridega, madalate lävepakkude ja trepiastmetega. Korrusmajades on abivahendite hoiukohad. Kodud, trepikojad ja hoovid on piisavalt valgustatud.

Turvaline elukeskkond tähendab automatiseeritud turvalahenduste, turvaliste küttelahenduste ja häirenuppude laialdast kasutamist. Eakaid toetatakse ohutusvahendite soetamisel ja paigaldamisel.

Easõbraliku koduse keskkonna ideed tartlastelt:

- ✓ Kastmissüsteemid eakatele aiapidajatele vältimaks eakate kukkumist veesilmadesse
- ✓ TARKYLi eestvedamisel koolitused korteriühistutele (kuidas märgata abivajadust, kuhu teatada, kuidas aidata)

Teadlikkus kodus esinevatest ohtudest on paranenud tänu ohutusalasele nõustamisele ning ennetustegevusele kodus enim levinud riskide minimeerimiseks (kukkumised, suitsetamine, alkoholi tarbimine, hooletu kütmine jne).

Et parandada elukeskkonna ligipääsetavust ja ohutust, kaardistatakse koostöös linnavalitsuse, kogukonna, Päästeameti, Politsei- ja Piirivalveameti, korteriühistute, eakate lähedaste ning teiste partneritega ühiselt abivajadused ja hinnatakse koduseid riske. Abivajajaid märkab kogukond. Fookuses on üksikud eakad.

Seosed teiste linnaarengu valdkondadega: personaalne suhtlus abivajajatega, koduteenuste mahu ja valikuvõimaluste parandamine kodukohas võimalikult kaua elamiseks, aktiivset elustiili ja kodust väljasaamist toetav uksest ukseni transport, erivajaduse korral pakutav uksest ukseni transport, kogukonna tugi eakate kodude turvalisemaks muutmisel, digioskuste parandamine, et eakad saaksid inforuumist vajaliku info kätte, kohandatud koduümbrus, mugavalt kohale viivad transpordiühendused.

Alljärgnevas tabelis 3 on kirjeldatud üldine valdkonna eesmärk, põhilised tegevussuunad, elluviimises osalejad ja mõõdikud.

Tabel 3. Easõbraliku koduse keskkonna eesmärk, selle saavutamist toetavad tegevussuunad, elluviimises osalejad ja mõõdikud

KODUNE KESKKOND		
E3 EAKATE TARTLASTE PIKAAJALIST ISESEISVAT TOIMETULEKUT TOETATAKSE MITMEKÜLGSE ELUKOHAVALIKU JA ELUKOHAVAHETUST TOETAVATE TEENUSTE ABIL. ELUKESKKOND ON LIGIPÄÄSETAV, TURVALINE NING EAKAD ON TEADLIKUD KODUSES KESKKONNAS VALITSEVATEST OHTUDEST JA KODU KOHANDAMISE VAJADUSEST		
TEGEVUSSUUND	ELLUVIIMISE OSALEJAD	MÕÕDIK
T3.1 Eakate erinevate elukohtade võrgustiku väljaarendamine (seeniorimajad, teenusmajad, kohandatud sotsiaalmajad ning eakate enda kodud) T3.2 Eakate elukohavahetuse koolitus- ja tugiteenuste programmi loomine T3.3 Eakate elukeskkonna ligipääsetavust parandavate tugiteenuste ja toetusmeetmete edasiarendamine		M3.1 Iseseisva toimetuleku indeks M3.2 Koduteenuste kasutajate keskmine vanus (väljendatud suhtena tervelt elatud aastatest) M3.3 Erinevad easõbralikud hooned, teenusmajad (arv) M3.4 60+ tartlaste rahulolu elukohavahetust toetavate teenustega (hinnang skaalal) M3.5 60+ tartlaste rahulolu elukeskkonna ligipääsetavusega (hinnang skaalal) M3.6 Eluruumide kohandamine (arv ja toetuste maht)
T3.4 Elukeskkonna turvalisust parandavate tugiteenuste ja toetusmeetmete edasiarendamine T3.5 Eakate ja nende lähedaste ohutusplaneerimine ja ennetustegevuse elluviimine T3.6 Tartu Linnavalitsuse, Päästeameti, Politsei- ja Piirivalveameti, korteriühistute, linnaosa seltside, eakate lähedaste, teiste partnerite ning kogukonna koostöö suurendamine abivajajate kaardistamiseks ja koduste riskide paremaks hindamiseks T3.7 Üksikute eakate ja abivajajate jälgimise süsteemi väljaarendamine (sh kontrollkülastused, kõned)		M3.7 Kodus juhtunud õnnetuste (sh kukkumised, tulekahjud jne) arv aastas* * Haigekassa, Päästeameti, Kiirabi, SA TÜ Kliinikumi andmed M3.8 Koduohutuse indeks** ** Päästeameti andmed ja metoodika

SAKSAMAA EAKATEKODUD

Saksamaal on erinevaid edukaid lahendusi, kuidas tagada eakate heaolu olukorras, kus täielikult iseseisev elu ei ole enam võimalik. Ühiskodud võivad olla mõeldud vaid eakatele, kuid need võivad olla ka erinevaid põlvkondi kokkuliitvad. Nii saavad eakad panustada kogukonda, aidates üksikvanematest naabreid või suurema abivajadusega eakaid, puuetega inimesi. Kortereid saab nii üürida kui ka välja osta ning tänu sellele saavad inimesed planeerida toimetuleku kindlustamist kõrgemas eas, olles ise veel tööealised. Sageli pakutakse sellistes hoonetes tugiteenuseid: ööpäevaringne abipersonal, arstiteenused, juht koos autoga, toitlustamine jne.

ZENTRUM FÜR JUNG UND ALT, LANGEN – ühe katuse alla on koondatud erinevate peresõbralike abi- ja tervisteenuste võrgustik. Teenused ja tegevused on suunatud noortele, lapsevanematele, naistele, eakatele. Keskuse kaudu on kõigil võimalus saada, aga ka pakkuda abi. Näiteks abistatakse õpilasi koolitööde tegemisel, eakaid poes või arsti juures käimisel ja majapidamistöodes, loetakse raamatuid ette, abistatakse asjaajamisel ja dokumentide täitmisel. **Inimesed, kes annavad teistele abi, saavad vastu krediiti, millega nad tasuvad abi eest, mida nad ise vajavad.** Keskuse pakutavate teenuste ja toe abil on eakatel võimalik kauem oma kodus elada ning panustada kogukonda.

THE ANDERSWOHNEN HOUSE, NÜRNBERG – erinevate põlvkondade ühiskodu, mis on mõeldud peamiselt **eakatele ja üksikvanematele**, aga ka kogukonnas elada soovivatele peredele, vallalistele, hingelt noortele ning puuetega inimestele. Idee seisneb selles, et **eakad ja üksikvanemad** (lisaks teised elanikud) **saavad olla üksteisele abiks ja toeks.** Ühiskodus on ühiselt kasutatavad ruumid, nagu aed, katuseterrass ja ühine siseruum. Paljusid asju tehakse koos: igakuised koosolekud, kus arutatakse, kuidas üksteisele rohkem toeks olla, ühised hommikusöögid, mänguõhtud, aga ka tähtpäevade tähistamised jms. **Aktiivne osalemine ühistegevustes on üks peamisi ootusi elanikele.**

WERKPALAST, BERLIIN – ühismaja projekt. Mahajäetud betoonehitis (endine lasteaed) on kohandatud erinevate põlvkondade ühiseks elamuks. Kogukonnaelu edendamiseks on hoones ühiskasutatavad ruumid ning aed. **Elanike valmisolek pakkuda vastastikust abi ja tuge igapäevaelus**, näiteks laste eest hoolitsemine või eakate naabrite abistamine, **on selle ühise elamu peamine väärtus.** Projekt on õnnestunud, sest korraga on lahendatud mitu probleemi: leitud on rakendus tühjale hoonetele, loodud on tugisüsteem eakatele ja noortele.

NEIGHBOURHOOD OFFENSIVE SHARED HOUSING, SPEYER-WEST – munitsipaalmajutusettevõtte GEWO Wohnen GmbH projekti „Am liebsten daheim“ (Armastan kodus elada) raames loodud lahendus, kus **eakatele pakutakse võimalust jääda elama oma naabruskonda, aga uuele elamispinnale.** Eakatele elanikele antakse võimalus kolida väiksematesse vastvalminud korteritesse, mis on loodud, arvestades eakate vajadusi (ligipääsetavus, liftide olemasolu jne). See vabastab suuremad korterid lastega peredele. Eakate majad teevad koostööd öendusteenust pakkuvate ettevõtetega, seega saavad eakad küll elada iseseisvalt, kuid vajaduse korral on öendusteenus neile ööpäev läbi kättesaadav. Lisaks on eakate kogukonnas teisi teenuseid, näiteks nõustamine või söögisaal koos toitlustusega.

6.4 INFORMATSIOON JA KOMMUNIKATSIOON

EESMÄRK: Eakad tartlased on kursis linnas toimuvaga ja neile olulise infoga, kommunikatsioon on kahepoolne, aktiivne ja eakate vajadusi arvestav.

Tartlased on kursis linnas toimuvaga – eakatel (sh üksikudel) tartlastel on hea juurdepääs neid huvitavale infole (vaba aja veetmise võimalused, haridus ja huvitegevused, eakohased töövõimalused, ühistranspordi ja linnataristu info, linna ja partnerite pakutavad toetused ja teenused jne) ja neil on ülevaade linnas toimuvast (üritused, linna arengus kaasäräkimise võimalused).

Kahepoolne kommunikatsioon – eakate tagasisidel, huvidel ja vajadustel põhinev teabevahetus. Eakad on suhtluse aktiivne osapool (oluline on tahe olla uue infoga ja toimuvaga kursis).

Aktiivne kommunikatsioon – suunatud ja personaliseeritud teabevahetus, millesse on kaasatud ka linna partnerid (raamatukogud, esmasandi tervishoid, hõbemajandusega seotud ettevõtted, kogukond), linnosade seltsid ja eakate nõukoda, eakate lähedased ning tugipersonal. Kehtib põhimõte, mille kohaselt on teenusepakkujad ka infovahendajad.

Eakate vajadustega arvestav kommunikatsioon – info on eakatele tasuta lihtsasti kättesaadav ja arusaadav (sh eesti keelest erineva emakeelega ning erivajadustega eakatele). Tagatud on vanemaealistega tegelevate infotöötajate olemasolu. Infokanalite valik tagab info kättesaadavuse olenemata digipädevusest või -oskustest. Loodud on ööpäev läbi töötav linna kõnekeskusega ühendatud info-, nõuande- ja abivajadusest teatamise infoliin. Infokanalina on kasutusel nii trükitud teabematerjalid (linnosade lehed, infovoldikud) kui ka sotsiaalmeedia, suhtlusrakendused jne.

Oluline on nn ühe ukse poliitika rakendamine informatsiooni ja kommunikatsiooni valdkonnas, st ühe infokeskuse loomine, kuhu tartlane võib pöörduda kõikide Tartu Linnavalitsuse ja koostööpartnerite kureeritavate teemade kohta info saamiseks ja taotluste esitamiseks.

Seosed teiste linnaarengu valdkondadega: avaliku linnaruumi võimaluste parim ärakasutamine info jagamiseks, haridus (nt huviharidus, sh digiõpe) info parema kättesaadavuse kindlustamiseks, koostöö kultuurivaldkonna ja teiste valdkondade partneritega.

Alljärgnevas tabelis 4 on kirjeldatud üldine valdkonna eesmärk, põhilised tegevussuunad, elluviimises osalejad ja mõõdikud.

Easõbraliku infovaldkonna ideed tartlastelt:

- ✓ Välkteavitused SMS või e-kirja vormis infoga toimuvate ürituste, sündmuste, eakatele kehtivate soodustuste või uute teenuste kohta
- ✓ Kodupiirkonnas levitatav infoplaat erinevate kodupiirkonna võimaluste ja ürituste kohta
- ✓ *Infohunt* eakatele ja vaegnägijatele (kogu info piirkonna sündmuste, projektide, õppe ja töövõimaluste ning vabatahtliku panustamise kohta)
- ✓ Koduteenuse osutajad on infotoojad

Tabel 4. Easõbraliku informatsiooni ja kommunikatsiooni eesmärk, selle saavutamist toetavad tegevussuunad, elluviimises osalejad ja mõõdikud

E4 EAKAD TARTLASED ON KURSIS LINNAS TOIMUVAGA JA NEILE OLULISE INFOGA, KOMMUNIKATSIION ON KAHEPOOLNE, AKTIIVNE JA EAKATE VAJADUSI ARVESTAV		
TEGEVUSSUUND	ELLUVIIMISES OSALEJAD	MÕÕDIK
T4.1 Ühe infokeskuse loomine (kogu info Tartu Linnavalitsuse ja koostööpartnerite teenuste ja tegevuste kohta on kättesaadav ühest kohast, kõikide valdkondade avalduste vastuvõtmine toimub samuti ühes kohas)		M4.1 60+ tartlaste rahulolu teabe kättesaadavusega linnavalitsuse ja partnerite pakutavate teenuste ning võimaluste kohta (hinnang skaalal) M4.2 60+ tartlaste rahulolu informatsiooni ja kommunikatsiooni valdkonna teeninduskvaliteediga (hinnang skaalal)
T4.2 Personaliseeritud (st eakate tagasisidel ja huvidel põhineva) ja kahepoolse teabevahetuse integreerimine kõikidesse linnaarengu valdkondadesse		
T4.3 Eakate kommunikatsiooniplaani väljatöötamine ja elluviimine (sh sihtgrupi kindlakstegemine, eakate (ka eesti keelest erineva emakeelega ja puudega inimeste) infokanalite kaardistamine, sobivate infokandjate tuvastamine, eakate (sh üksi elavate inimeste) informeerituse parandamine linna teenustest ja objektidest (teavituskampaaniad, kaardirakendused, viidasüsteem, kuvandi loomine sihtgrupist).		
T4.4 Eakate infojagamise ja kommunikatsiooni koostöövõrgustiku loomine (sh perearstikeskused, korteriühistud, ettevõtjad, kogukond)		
T4.5 Ööpäev läbi töötava info-, nõuande- ja abivajadusest teatamise liini loomine		

6.5 KOGUKONNA TOETUS JA TERVISHOIUTEENUSED

EESMÄRK: Tartus toimib partnerlus tervishoiu- ja hoolekandevaldkonnas kohaliku omavalitsuse, valdkonnaasutuste, erasektori ja kogukonna vahel. Hoolekandeteenused on eakatele ja nende lähedastele taskukohased ning kättesaadavad. Esmatasandi meditsiin arvestab eakate eripäraga ja edendab nende heaolu.

Partnerlus tervishoiu- ja hoolekandevaldkonnas tähendab Tartu linna, valdkonnaasutuste, erasektori ja kogukonna ühist süsteemi (sh osalemine rahastamises, juhtimises, teabevahetuses ja hindamises, ühine andmebaas) ja koostööd teenuste pakkumisel. Valdkonnoteenused on vajaduspõhised, personaliseeritud ning paindlikud (st aluseks on tegelikul abivajadusel põhinev standarditud hindamine ning teenuse või toetuse kasutamine on vajaduspõhine ja paindlik). Ühise süsteemi toimimine hoolekande- ja tervishoiuvaldkonnas vähendab bürokraatiat teenusesaaja jaoks (lihtne vormivaba asjaajamine ning nn ühe ukse poliitika). Erasektori ja kogukonna osakaal teenuste pakkumises on kasvanud. Kogukond märkab abivajadust ja oskab kutsuda abi.

Taskukohased hoolekandeteenused – hooldekodu kulud (sh ravimite maksumus, transport hooldekodusse või hooldekodust meditsiinasutusse ja tagasi, lisateenused, nagu juuksur ja maniküür) on taskukohased nii eakatele kui ka nende lähedastele.

Kättesaadavad hoolekandeteenused – hooldekodu kohti on piisavalt ja ooteaeg järsult tekkiva hooldusvajaduse korral ei ole pikk. Koduteenuse pakkumine vastab reaalsele nõudlusele ja teenusele ei ole järjekorda. Eakate lähedastel on väiksem hoolduskoormus. Koduteenuse kvaliteet on kõrge.

Eakate eripära arvestav esmatasandi meditsiin – geriaatria ja kompleksmeditsiin on juurdunud ja toetavad aktiivset vananemist. Geriaatria suund on õppekavade osa ja TÜ Kliinikumi juures on eraldi geriaatria üksus, lisaks pakutakse hingehoiu- ja hospiitsteenuseid.

Easõbraliku tervishoiu ja hoolekande ideed tartlastelt:

- ✓ Hooldekodudes võimalus pidada lemmikloomi ja tegeleda aiandusega
- ✓ Lihtsam sisustus hooldekodus kui võimalus alandada hooldekodu tasu
- ✓ Hambaproteesi toetuse kasutamise võimalikkus hambaravi korral

Heaolu edendav esmatasandi meditsiin – tartlaste enesehinnang tervise suhtes on kõrge. Esmatasandi meditsiin keskendub haiguste ja abivajaduse ennetamisele. Eakatel on võimalik osaleda erinevatel tervisealastel loengutel ja tervet eluviisi toetavates tegevustes, perearstid kutsuvad eakaid regulaarselt põhjalikku tervisekontrolli.

Seosed teiste linnaarengu valdkondadega: transport ja hästi ligipääsetavad linnaruum ja kodud aitavad kaasa meditsiini- ja hoolekandeteenuste juurdepääsetavusele. Terviseradade ja rohepaikade kodulähedus ja eakate kogunemiskohtade olemasolu toetavad aktiivset vananemist, ligipääsetav kodune keskkond lihtsustab koduteenuste osutamist.

Alljärgnevas tabelis 5 on kirjeldatud üldine valdkonna eesmärk, põhilised tegevussuunad, elluviimises osalejad ja mõõdikud.

Tabel 5. Easõbraliku linna kogukonna toetuse ja tervishoiuteenuste eesmärk, selle saavutamist toetavad tegevussuunad, elluviimises osalejad ja mõõdikud

KOGUKONNA TOETUS JA TERVISHOIUTEENUSED		
ES TARTUS TOIMIB PARTNERLUS TERVISHOIU- JA HOOLEKANDEVALDKONNAS KOHALIKU OMAVALITSUSE, VALDKONNAASUTUSTE, ERASEKTORI JA KOGUKONNA VAHEL. HOOLEKANDETEENUSED ON EAKATELE JA NENDE LÄHEDASTELE TASKUKOHASED NING KÄTTESAADAVAD. ESMATASANDI MEDITSIIN ARVESTAB EAKATE TERVISE ERIPÄRAGA JA EDENDAB NENDE HEAOLU		
TEGEVUSSUUND	ELLUVIIMISES OSALEJAD	MÕÕDIK
T5.1 Hoolekande- ja tervishoiusüsteemi ühiselt väljatöötamine läbi osalemise integreeritud teenuste väljatöötamises ja rakendamises T5.2 Asjaajamist lihtsustavate tegevuste väljatöötamine ja kasutuselevõtt (hoolduskoordinaatori rolli edasiarendamine, nn ühe ukse poliitika rakendamine) T5.3 Erasektori ja kogukonna suurem kaasamine hoolekande- ja tervishoiuteenuste pakkumisse		M5.1 Tartu linna, valdkonnanasutuste, erasektori ja kogukonna ühised algatused tervishoiu- ja hoolekandevaldkonnas (% eelarvest, välisvahendite osakaal eelarvest, projektid) M5.2 Erasektor ja vabatahtlikud ühingud tervishoiu- ja hoolekandeteenuste pakkumises (osakaal)
T5.4 Geriaatria arendamise toetamine (esmatasandi) meditsiinis (sh suurem maht õppekavades, üksus TÜ Kliinikum, kompleksne lähenemine eakate haigustele, hospitsi- ja hingehoiuteenus) T5.5 Osalemine vajaduspõhiste teenuste väljatöötamises ja rakendamises esmatasandi meditsiinis		M5.3 60+ tartlaste rahulolu esmatasandi tervishoiuteenustega (sh järjekorra pikkus, teenuse kvaliteet, vajaduspõhisus) (hinnang skaalal) M5.4 Tartlaste tervena elatud aastad (keskmine vanus)¹⁹ M5.5 Tartlaste tervise enesehinnang (hinnang skaalal) M5.6 60+ tartlaste rahulolu terviseriske ennetavatega tegevustega (hinnang skaalal)
T5.6 Hooldekodu kohatasu vähendamise meetmete (sh kompromisslahenduste leidmine lähedastega, infoliikumise parandamine, hoolduskindlustuse tootearendus) algatamise toetamine koostöös keskvalitsuse ja teiste osapooltega T5.7 Omaste hooldajate koormust vähendavate tegevuste edasiarendamine T5.8 Koduteenuse kvaliteedi tõstmisele suunatud meetmete väljatöötamine ja rakendamine (erinevate teenuste integreerimine, koostöö parendamine, maksusoodustused teenuse pakkujatele, koduteenuse pakkuja ameti mainekujundus)		M5.7 Reageerimisaeg hoolekandeteenuse vajaduse tekkimisest / teenuse saamiseks pöördumisest selle rahuldamiseni (päevade arv)* M5.8 Igapäevaelus kõrvalise abita hakkamasaamise vanus²⁰ (meeste/naiste vanus) M5.9 60+ tartlaste rahulolu hoolekandeteenustega (sh hooldekodu, koduteenus, koduõendus, sotsiaaltransport, isikliku abistaja teenus) (hinnang skaalal) M5.10 Hoolekandeteenuse kasutaja või tema lähedaste osaluse määr hoolekandeteenuste (hooldekodu, koduteenuse, sotsiaaltranspordi, isikliku abistaja teenuse tasu) rahastamises (keskmine osakaal) * SKA andmed

¹⁹ Rahvastiku tervise arengukava 2030.

²⁰Tartu Ülikool, uuring „Eaka elanikkonna tervisevajaduste piirkondlik hindamine“, <https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2014/01/Eaka-elanikkonna-tervisevajaduste-piirkondlik-hindamine-EAKAS-Tulemused.pdf>.

6.6 HARIDUS JA KAASAMINE TÖÖLLU NING ETTEVÕTLUSESSE

EESMÄRK: Tartus on taskukohased, ligipäasetavad, eakate vajadustega arvestavad eneseharimise võimalused. Eakate tartlaste digipädevus on kõrge. Tartus on pikaajalist tööelu soosiv töökeskkond ja head võimalused ettevõtlusega tegelemiseks.

Taskukohased eneseharimise võimalused – tasuta täiendharidus (nt digipädevus ja keeleõpe) ja ümberõpe tööturul mitteaktiivsetele eakatele, jõukohase tasuga huviharidus.

Ligipäasetavad eneseharimise võimalused – eakate õppimist toetab ka vähenenud liikumisvõimega inimestele sobiv õppetaristu (inva-WCd, tagatud on füüsiline juurdepääs õppeasutustele, õpperuumid võimaldavad abivahendiga liikumist). Eakate haridusvõimalusi pakkuvate partnerite võrgustik laieneb – järjest rohkem on kaasatud muuseumid, päevakeskused, erinevad seltsid ja ühingud. Info hariduse ja töövõimaluste kohta on eakatele lihtsalt kättesaadav, õpingutega liitumiseks ei ole seatud vanuselisi piiranguid.

Eakate vajadustega arvestavad eneseharimise võimalused – eakatele on loodud paindlikumad tingimused osalemiseks taseme- või täiendõppes. Valikus on individuaalõpe või õpe väiksemates vanemaealiste rühmades, õppekavad on kohandatud eakate vajadustele vastavaks, eakatele on loodud osakoormusega õpe, õpetajad mõistavad eakate vajadusi (rohkem julgustamist, materjali omandamisel on jõukohane kiirus jne).

Kõrge digipädevus – eakate tartlaste arvuti ja mobiiliseadmete ning interneti kasutamise oskused on piisavad suhtlemiseks, infotehnoloogiliseks, õpingutest osavõtmiseks ja töö ning ettevõtlusega seotud toimingute tegemiseks. Digiõpe toimub eakohasel viisil.

Easõbraliku hariduse ja tööelu ideed tartlastelt:

- ✓ Vanaema-vanaisa IT abiteenus kohaliku omavalitsuse tasandil
- ✓ Kogukonnas on levinud huvihariduses osalemise võimaluse kinkimine eakatele
- ✓ Lisaks olemasolevale paindlikule teenusele Töötukassas eraldi piirkondlik eakate tööhõive nõustaja, kes on ise eakas ning pakub lihtsustatud nõustamisteenust

KIAMA LINNA PROJEKT „TECHCONNECT“

KIAMA LINN AUSTRALIAS alustas 2018. aastal projektiga „**TECHCONNECT**“, kus **vabatahtlikud koolinoored juhendavad eakaid tehnoloogiaalastes küsimustes**: mobiiltelefonide kasutamine, süle- ja tahvelarvutite seadistamine, erinevate programmide kasutamine, pilveteenused jne. Eakas peab broneerima endale aja, juhendamine toimub kohaliku raamatukogu ruumides. Vajaduse korral abistab ka raamatukogu personal. Eakatega kohtutakse kord nädalas kahe tunni jooksul, ühele eakale on ette nähtud 30 minutit individuaalset nõustamist.

Pikaajalist tööelu soosiv töökeskkond – piirkonna tööandjad on kujundanud töökeskkonna ja tingimused eakatele sobivaks (osaline töökoormus, töövormid, lihtsam töö) ja on avatud vanemaealiste värbamisele. Leitud on uued võimalused eakate rakendamiseks nt hooajalisel töö, kultuuriasutustes, puhkuste asendamisel, hõbemajanduse teenuste pakkumisel eri vanuserühmade poolt. Eelpension- ja pensioniealistel on rohkelt võimalusi naasta tööellu (toetavad programmid „Tagasi tööellu“). Töötukassas toimuvad vanemaealistele töötajatele regulaarselt töötoad ja karjäärinõustajatel on valmisolek ning pädevus nõustada kliente east sõltumata, sh vanemaealisi.

Head võimalused ettevõtlusega tegelemiseks – (väike)ettevõtlusega alustamine ja tegelemine on eakatele jõukohane (maksusoodustused eakate äridele, tugiteenused ja nõustamine), elukogemused ja omandatud oskused leiavad rakendamist ettevõtluses (nt meeste töökojad, parandusfirmad).

Elukvaliteedi tagamiseks on oluline eakate valmisolek õppida ja panustada tööellu, seega on aktiivsel ellusuhtumisel määrav roll selle valmisoleku tekkimisel või säilitamisel. Siinkohal on vajalik toe pakkumine eakatele.

Seosed teiste linnaarengu valdkondadega: linnaruum tagab hea juurdepääsu õpivõimalustele, kättesaadav informatsioon tagab teadlikkuse töö ja õpivõimaluste kohta, põlvkondadeülene kokkupuude parandab eakate digioskusi.

Alljärgnevas tabelis 6 on kirjeldatud üldine valdkonna eesmärk, põhilised tegevussuunad, elluviimises osalejad ja mõõdikud.

HARIDUS JA KAASAMINE TÖÖELLU NING ETTEVÕTLUSESSE

E6 TARTUS ON TASKUKOHASED, LIGIPÄÄSETAVAD, EAKATE VAJADUSTEGA ARVESTAVAD ENESEHARIMISE VÕIMALUSED. EAKATE TARTLASTE DIGIPÄDEVUS ON KÕRGE. TARTUS ON PIKAAJALIST TÖÖELU SOOSIV TÖÖKESKKOND JA HEAD VÕIMALUSED ETTEVÕTLUSEGA TEGELEMISEKS

TEGEVUSSUUND	ELLUVIIMISES OSALEJAD	MÕÕDIK
T6.1 Eakohaste töökohtade, ettevõtluse ja haridusvõimaluste info aktiivne vahendamine eakatele		M6.1 60+ tartlaste rahulolu info kättesaadavusega töökohtade, ettevõtluse ja hariduse kohta (hinnang skaalal)
T6.2 Elukestvat õpet toetavate (sh tunnustavate) meetmete väljatöötamine ja elluviimine		M6.2 60+ tartlaste rahulolu haridus- ja õppimisvõimalustega (hinnang skaalal)
T6.3 Easõbraliku õppetaristu, tugiteenuste arendamise ja õppekavade eakohaseks kohandamise suuna toetamine koostöös õppeasutuste ning Haridus- ja Teadusministeeriumiga		M6.3 60+ tartlaste osalus taseme-, huvi- ja täiendhariduses (arv/osakaal) ²¹
T6.4 Huviharidusele adresseeritud meetmete arendamine erinevate toetuste kaudu		
T6.5 Eakate digipädevuse koolitus- ja tugiteenuste programmi arendamise toetamine ja elluviimises osalemine		M6.4 60+ tartlaste osavõtt digipädevuse koolitustest (arv)* M6.5 60+ tartlaste interneti kasutamine mõnel allpool toodud eesmärgil (riigiasutuste kohta info saamiseks / suhtlemiseks, Tartu Linnavalitsuse kohta info saamiseks / suhtlemiseks, kultuuriürituste/turismi info leidmiseks) (sagedus) * Rahvaülikooli, TÜ Väärikate Ülikooli, KHK, päevakeskuste andmed
T6.6 Pikaajalist tööelu soosiva töökeskkonna arendamisele suunatud meetmete väljatöötamise ja elluviimise toetamine		M6.5 60 + tartlaste osalus tööhõives (osakaal)** M6.6 60+ tartlaste tööhõives osalemist toetavad projektid (arv, eelarve maht) M6.7 60+ tartlaste ettevõtlusaktiivsus (nt osakaal/arv liikmeid piirkonna äriühingute juhatuses)*** ** Töötukassa andmed *** Äriregistri andmed
T6.7 Tööellu naasmist toetavate programmide elluviimise toetamine		
T6.8 Elukogemuse tööellu või ettevõtlusesse suunamist toetavate meetmete elluviimise toetamine		

Tabel 6. Easõbraliku linna hariduse ja tööellu ning ettevõtlusesse kaasamise eesmärk, selle saavutamist toetavad tegevussuunad, elluviimises osalejad ja mõõdikud

²¹ <https://www.haridussilm.ee/ee>.

6.7 SOTSIAALNE KAASATUS

EESMÄRK: Kõik eakad tartlased nautivad sotsiaalset elu, huvitegevused ja kultuuriüritused on mitmekesised, ligipääsetavad ning taskukohased.

Kõik eakad tartlased nautivad sotsiaalset elu. Tartu linn toetab keskkonna ja kultuuri arendamisega eakate aktiivset elustiili, esiplaanil on sotsiaalne tervis ja elujõulisus. Eriprogrammide (nt suhtlus, kodune füsioteraapia, digiõpe kui võimalus osaleda sotsiaalses elus digivahendite kaudu) abil kaasatakse sotsiaalsesse ellu koduseks jäänud inimesed. Eriline fookus on üksikute eakate ja vanemaealiste meeste sotsiaalsel aktiivsusel. Kultuuri- ja meelelahutusasutused teevad aktiivselt koostööd päevakeskuste ja korteriühistutega, et jõuda eakateni.

Eakate sotsiaalse kaasatuse ideed tartlastelt:

- ✓ Majanduslikult vähekindlustatud eakatele reisikulude järelmaksu võimaldamine Puuetega Inimeste Koja näitel
- ✓ Ürituste kutsete personaalne jagamine
- ✓ Üksikute eakatega kontakti loomine usaldusikute kaudu, tugigrupid

Mitmekesised huvitegevused ja kultuuriüritused. Tartlased nautivad huvitegevuste mitmekesisust (tantsu- ja muusikaõhtud, suhtlusklubid, kultuuri- ja spordiüritused, loengud, meeste huvidele suunatud tegevused). Huvitegevused on kättesaadavad ka eesti keelest erineva emakeelega eakatele. Ennetavalt jagatav koondülevaade eakatele mõeldud ürituste, huvitegevuste, sportimisvõimaluste, sooduspakkumiste kohta vanemaealistele sobivas vormingus hoiab eakad tartlased kursis linnas toimuvaga ja meelitab nad koduseinte vahelt välja.

Ligipääsetavad huvitegevused ja kultuuriüritused. Füüsiline keskkond ja transpordiühendused tagavad hea juurdepääsetavuse kultuuri- ja huvitegevusele (sh liikumispuudega inimestele). Lisaks on loodud mugavad võimalused külastada üritusi ja võtta osa meelepärasest huvitegevusest koos saatjaga (saatja istekohad, soodsad piletid saatjale, vabatahtlikud saatjad jne). Rohkem eakate vajadustele vastavaid kooskäimiskohti igas linnaosas tagab parema juurdepääsu sotsiaalsele elule.

Taskukohased huvitegevused ja kultuuriüritused. Huvitegevuse toetuste süsteem muudab huvitegevused ja kultuuriüritused eakatele kättesaadavamaks. Linn korraldab eakatele mõeldud tasuta üritusi. Lisaks saavad eakad Tartu linna partneritelt infot soodsa hinna ja madala täituvusega ürituste kohta.

Seosed teiste linnaarengu valdkondadega: linnaruumi ja transpordi hea ligipääsetavus, hea ligipääsetavusega elukeskkond toetab aktiivset osalemist ühiskonnaelus, hea info liikumine.

TURU LINNA SEENIORITE KÄEPAELA JA KAARDI SÜSTEEM

Turu linn (Soome) on rakendanud seniorite käepaela ja kaardi süsteemi. **Seniorite käepael ja seniorite kaart on mõeldud Turu elanikele vanuses 65+ aastat ning võimaldab nautida soodsalt treeninguid ja kultuuri.** Soodustuse alla kuuluvad jõusaalid ja ujulad (kokku 10 erinevat), kuus muuseumi ja Turu Filharmooniaorkestri kontserdid. Valik kontserte on seniorite käepaela ja kaardi omanikele tasuta, lisaks korraldatakse spetsiaalseid treeninguid, millest on võimalik osa võtta vaid seniorite käepaelaga eakatel. Käepaela omanikele koostatakse infokirju teenustest ja võimalustest ning saadetakse SMS-teavitusi.

EESTI, LÄTI JA SOOME ÜHISPROJEKT „LET US BE ACTIVE“

„LET US BE ACTIVE“ tegeleb eakate sotsiaalse kaasatusega vabatahtliku tegevuse kaudu ning soodustab seenioride aktiivsust vabatahtlikena Pärnu, Riia ja Turu linnas. Projekti raames avati Riias 2021. aasta alguses seeniorite vabatahtlik kõnekeskus. Kõnekeskus töötab iga päev kella 10.00–14.00 ning kõnedele vastavad vabatahtlikena vaba graafiku alusel töötavad eakad. Vabatahtlikel on võimalik oma graafik valida vastavalt võimalustele ja soovile. Kõnekeskus on loodud vanematele inimestele, kuid helistajatele vanusepiirangut ei ole. Valdav enamik helistajaid on siiski üle 65aastased. Kõnekeskuse põhifunktsioon on pakkuda teavet vabatahtliku töö ja vaba aja veetmise võimaluste kohta Riias, informeerida erinevatest eakatele suunatud tegevustest või lihtsalt vestelda nendega, kes tunnevad end unarusse jäetuna ja üksildasena. Helistajad võivad vabalt väljendada oma tundeid ja kirjeldada oma elu – neid mõistetakse ja nende privaatsust austatakse. Kõnekeskus pakub ühelt poolt eakatele võimalust teha vabatahtliku tänuväärset tööd, teiselt poolt aitab ja julgustab see aktiivsusele neid eakaid, kes on jäänud nelja seina vahele ja on suhtlemisvaeguses.

Alljärgnevas tabelis 7 on kirjeldatud üldine valdkonna eesmärk, põhilised tegevussuunad, elluviimises osalejad ja mõõdikud.

SOTSIAALNE KAASATUS		
E7 KÕIK EAKAD TARTLASED NAUIVAD SOTSIAALSET ELU, HUVITEGEVUSED JA KULTUURIÜRITUSED ON MITMEKESISED, LIGIPÄÄSETAVAD NING TASKUKOHASED		
TEGEVUSSUUND	ELLUVIIMISE OSALEJAD	MÕÕDIK
T7.1 Eakohase sotsiaalse elu edendamine (sh tagasiside kogumise meetoodika väljatöötamine, eakohaste ürituste ja tegevuste kavandamine ning elluviimine)		M7.1 60+ ja puuetega tartlaste sotsiaalse elu elavdamise meetmete eelarve (maht/osakaal) (tagasiside meetoodika, huvitegevusele suunatud toetused, sotsiaalse elu edendamise võrgustik, tõmbekeskused, kodus sotsiaalset aktiivsust pakkuvad tegevused)
T7.2 Huvitegevustele suunatud meetmete arendamine erinevate toetuste kaudu		M7.2 60+ tartlaste rahulolu vaba aja veetmise ja sportimispaikade olukorraga (hinnang skaalal)
T7.3 60+ tartlaste algatusvõimet ja osalusaktiivsust ergutavate meetmete väljatöötamine ja elluviimine (sh info ennetav jagamine, perioodilised infolehed otsepostitusena, eakate päevad, teiste ürituste võimaluste ärakasutamine)		M7.3 60+ tartlaste rahulolu Tartu kultuuriteenustega (teater, muuseum, kino) (hinnang skaalal)
T7.4 Eakate sotsiaalse elu edendamise koostöövõrgustiku loomine (kultuuriasutused, sporditeenuse pakkujad, ürituste korraldajad, päevakeskused, hõbemajanduse ettevõtted, korteriühistud)		M7.4 60+ tartlaste rahulolu huvitegevuse võimalustega (hinnang skaalal)
T7.5 Koostöös ettevõtjatega eakate tõmbekeskuste kohandamine eakate vajadustele vastavaks (st toitlustusasutused, teenused, meelelahutus, suhtlus ühe katuse all)		M7.5 Hinnang eakate kultuuriürituste piisavusele (hinnang skaalal)
T7.6 Koduse eluviisiga eakate sotsiaalset elu edendavate tegevuste väljatöötamine ja elluviimine (sh alternatiivsed lahendused / digivõimalused kodus olijatele)		M7.6 Aktiivse kehalise liikumisega (regulaarselt vähemalt 2 korda nädalas ja vähemalt 30 min) tegelevate 60+ eakate osakaal (%)
		M7.7 60+ tartlaste rahulolu sotsiaalse elu, huvitegevuste ja kultuuriürituste taskukohasusega (hinnang skaalal)

Tabel 7. Easõbraliku linna sotsiaalse kaasatuse eesmärk, selle saavutamist toetavad tegevussuunad, elluviimises osalejad ja mõõdikud

6.8 VÄÄRTUSTAMINE JA KUULUVUS

EESMÄRK: Eakad on linna arengus aktiivsed kaasaraäkijad ja kogukonna võrdsed liikmed. Tartus on erinevad võimalused põlvkondade lõimumiseks.

Eakad on linna arengus aktiivsed kaasaraäkijad. Eakad võtavad sõna easõbraliku linna ja kaasava eelarve teemadel. Vanemaealiste linlaste tagasiside ja vajadused on sisend Tartu linna keskkonna ja teenuste planeerimisel. Kaasamine on juurdunud, süstematiseeritud ja toimub kõikides linnaelu valdkondades. Tartu linn peab eakatega dialoogi ning areneb koosloomes.

Eakad on kogukonna võrdsed liikmed. Tartu eakad on kogukonna targad eestvedajad, kelle positsioon ühiskonnas on tugev. Loodud on uued eakate vabatahtliku panustamise võimalused linna heakorra säilitamise (rohepaikade hooldus, hoonete korrashoid) ja kogukondliku abistamise näol (abi teistele vanemaealistele lihtsamate ehitus- ja aiatööde tegemisel). Eakaid kaasatakse rohkem linnaosade seltsidesse. Tartlaste teadmised vananemisest kui elu loomulikust protsessist, vanemaealiste abivajadustest on paranenud ning tänu sellele märgatakse eri vanuses eakaid ja koheldakse neid väärilt.

Eakate väärtustamise ja põlvkondade vahelise kokkupuute suurendamise ideed tartlastelt:

- ✓ Tartu tunnus on rahulikult kulgev elustiil
- ✓ Virtuaalsed vanavanemad noorte ärakuulamiseks, raamatute ettelugemiseks
- ✓ Vanavanema ja lapselapse tuba SÜKUS põlvkondadevahelise kokkupuute suurendamiseks

Erinevad võimalused põlvkondade lõimumiseks. Tartus toimub põlvkondade lõimumine loomulikult (mitte pealesunnitult), eri vanuses seltsilised puutuvad eakatega kokku nende kodus, abitööl, linnaruumis ja telefoni teel, pakkudes leevendust üksildusele, sõbralikku suhtlust, vajalikku teavet ja nõu. Noored ja eakad puutuvad rohkem kokku digiõppe kaudu. Eakate töö- ja elukogemusi väärtustatakse ja kogemuste põlvkondadevaheline jagamine on levinud tava (nt väärivate elulugude jutustamine ning jagamine meedias). Põlvkondadevaheline suhtlus on salliv (hirmu- ja eelarvamustevaba). Põlvkondade sidusust suurendatakse koos tegutsemise kaudu (nt huvitegevus või ettevõtlus, digiõpe).

Seosed teiste valdkondadega: täisealiste põlvkondade kogunemiskohad igas linnaosas (nt mänguväljakud, väljõusaalid, majahoovid), universaalne kaasav disain linnaruumis (ristkasutatavad lahendused, aga ka eraldi eakatele mõeldud kohad), kaasavad eakohased huvitegevused, teabe parem kättesaadavus kindlustab eakate positsiooni ühiskonnas, kaasav elu- ja töökogemuste jagamine hariduses. Põlvkondadevahelist kokkupuudet soodustavad programmid on integreeritud eri haridusastmetesse.

Alljärgnevas tabelis 8 on kirjeldatud üldine valdkonna eesmärk, põhilised tegevussuunad, elluviimises osalejad ja mõõdikud.

VÄÄRTUSTAMINE JA KUULUVUS		
E8 EAKAD ON LINNA ARENGUS AKTIIVSED KAASARÄÄKIJAD JA KOGUKONNA VÕRDESED LIIKMED. TARTUS ON ERINEVAD VÕIMALUSED PÕLVKONDADE LÕIUMUMISEKS		
TEGEVUSSUUND	ELLUVIIMISES OSALEJAD	MÕÕDIK
T8.1 Eakate ühtse kaasamismetoodika väljatöötamine ja rakendamine kõikides linnaarengu valdkondades		M8.1 60+ tartlaste rahulolu osalemisvõimalustega linnaelus ja tunnustamistegevusega (osalemine arengusuundade kujundamises ja planeeringutes, kaasav eelarve) (hinnang skaalal) M8.2 60+ tartlaste rahulolu eakate kuvandiga meedias (hinnang skaalal) M8.3 60+ tartlaste side Tartu linna või linnaosaga (hinnang skaalal) M8.4 60+ tartlaste rahulolu Tartu linna seltsi- ja kogukonnategevusega (hinnang skaalal) M8.5 60+ tartlaste rahulolu osalemisvõimalustega vabatahtlikus tegevuses (hinnang skaalal) M8.6 Põlvkondadevahelist kokkupuudet soodustavate tegevuste eelarve (maht)
T8.2 Eakate tartlaste tunnustamisvõimaluste laiendamine (eakate tartlaste edulood meedias, vanavanemate päev, eakad kõneisikuteks)		
T8.3 Vananemisega seotud teadmiste (sh koduse keskkonna planeerimine, füsioloogilised muutused, diakoonia teenused ja juriidilised küsimused) parandamisele suunatud tegevuse kavandamise ja elluviimise toetamine, valdkonna spetsialistide järjepidev koolitamine		
T8.4 Eakate vabatahtliku tegevuse edendamine (võimaluste loomine, eakate kogukonna elus osalemise julgustamine, ruumide ja töövahendite kasutamise võimaldamine)		
T8.5 Põlvkondadevahelist kokkupuudet soodustavate projektide suuremahulisem elluviimine		

Tabel 8. Easõbraliku linna väärtustamise ja kuuluvuse eesmärk, selle saavutamist toetavad tegevussuunad, elluviimises osalejad ja mõõdikud

7. ELLUVIIMINE JA HINDAMINE

ELLUVIIMINE

Käesoleva dokumendi eesmärk on koostada easõbraliku linna eesmärgid ning selged tegevussuunad, mis aitavad liikuda easõbraliku linnakeskkonna, avalike teenuste süsteemi ja ühtse kogukonna poole, pakkudes tartlastele parimaid tingimusi väarikaks ja aktiivseks vananemiseks. Täna on jõutud arusaamiseni, et ka ülikooli ja nooruse linn Tartu vananeb, seetõttu mõeldakse tulevikus rohkem ka vanemaelastele. „Easõbralik Tartu 2030“ kui visioonidokument annab võimaluse hinnata linna easõbralikkuse arengut ja olla hea eeskuju partneritele ja teistele omavalitsustele.

„Easõbralik Tartu 2030“ eduka elluviimise eeldused on järgmised:

- ✓ easõbraliku linna põhimõtete läbiv integreerimine kõikidesse linnaarengu valdkondadesse nii strateegilise planeerimise kui ka operatiiv- (st igapäevategevuste) tasandil;
- ✓ eakate tartlaste ühtse kaasamissüsteemi kasutuselevõtt ning kaasamise käigus saadud sisendi kasutamine kõikides linnaarengu valdkondades;
- ✓ vajaduspõhiste kompleksteenuste süsteemi edasiarendamine;
- ✓ linn kui koostööpartner organisatsioonide ja asutuste, era- ja vabatahtliku sektori jaoks ning kogukonna aktiivne kaasamine easõbralike tegevuste kavandamisse ja elluviimisse.

Visiooni „Easõbralik Tartu 2030“ tulemuslikuks elluviimiseks on soovituslik koostada tegevussuundade rakendamise kava, mis annab sisendi iga-aastasele või pikemaajalisele tegevusplaanile. Kõikide linnaarengu valdkondade eesmärkide elluviimine on võimalik jaotada proportsionaalselt kogu dokumendi kehtivuse perioodi peale sõltuvalt tegevuste mõjust, rahastamise mahust ja eesmärgi prioriteetsusest.

Iga valdkonna puhul on soovituslik määrata ametikoha täpsusega vastutaja, kelle ülesanne on koordineerida valdkonna eesmärgi elluviimist, hinnata tulemusi ja esitada vajaduse korral muudatusettepanekuid.

HINDAMINE

Eesmärkide saavutamise hindamine peab põhinema eesmärkide täitmise näitajate perioodilisel ülevaatamisel. Soovitatav on teha suuremahuline vahehindamine dokumendi kehtivuse keskel (viie aasta pärast) ja lõpphindamine dokumendi kehtivuse lõppemise järel. Eesmärkide saavutamise ülevaatamine kokkulepitud perioodi möödumisel annab sisendi järgmise perioodi tegevuskavade ja uue perioodi strateegiliste arengudokumentide koostamiseks.

Esimese sammuna tuleb visioonidokumendi „Easõbralik Tartu 2030“ rakendamise ettevalmistusperioodil teha kindlaks valdkonna mõõdikute siht- ja baastasemed. Selleks tuleb 2022. aastal töötada välja rahulolu küsitlus tartlastele vanuses 60+ ning selle rakendamise meetodika. Seejärel tuleb viia küsitlus läbi ning täpsustada 2023. aastal olemasolevate baasandmete põhjal mõõdikute baas- ja sihttasemed. Uue eakate tartlaste küsitluse läbiviimine tuleb planeerida aastasse 2027 või 2028.

Tuginedes Riigikantselei koostatud kaasamise heale tavale, on soovituslik rakendada laialdast huvirühmade kaasamist nii hindamisprotsessi ajal kui ka uue perioodi dokumendi koostamise käigus²².

²² Riigikantselei, <https://riigikantselei.ee/kaasamise-hea-tava>.

8. KAASATUD OSAPOOLED

Visioonidokument „Easõbralik Tartu 2030“ ei valminud linnavalitsuse seinte vahel – selle koostamisse olid kaasatud erinevate valdkondade asjatundjad Tartu Linnavalitsusest ja partnerorganisatsioonidest ning easõbraliku linna huvilised, kelle tagasisidet kasutati sisendina eesmärkide ja tegevussuundade kujundamisel. Järgnevalt on esitatud loetelu organisatsioonide esindajatest ja linnakodanikest, kes osalesid „Easõbralik Tartu 2030“ seminaridel.

NIMI	ORGANISATSIOON
Mihkel Lees	Tartu Linnavalitsus
Raimond Tamm	Tartu Linnavalitsus
Kaisa Keisk	Tartu Linnavalitsus
Kadri Lees	Tartu Linnavalitsus
Kunnar Jürgenson	Tartu Linnavalitsus
Marleen Viidul	Tartu Linnavalitsus
Maarika Kurrikoff	Tartu Linnavalitsus
Piret Väljaots	Tartu Linnavalitsus
Tea Peitre	Tartu Linnavalitsus
Tiiu Kelviste	Tartu Linnavalitsus
Tarvi Kivipõld	Tartu Linnavalitsus
Anni Aulik	Tartu Linnavalitsus
Veljo Lamp	Tartu Linnavalitsus
Lilian Lukka	Tartu Linnavalitsus
Roman Meeksa	Tartu Linnavalitsus
Pille Porila	Tartu Linnavalitsus
Anna-Liisa Unt	Tartu Linnavalitsus
Katrin Parv	Tartu Linnavalitsus
Jaanus Tamm	Tartu Linnavalitsus
Oskar Veevers	Tartu Linnavalitsus
Ave Tooming	Tartu Linnavalitsus
Jaan Ulst	SA Tartu 2024
Mart Mandel	Tartaline OÜ
Hardi Sillats	MTÜ Tartumaa Ühistranspordikeskus
Regina Padar	GeriCare OÜ
Paavo Ala	Meditech Estonia OÜ
Agnes Kuura	Tervise Abi OÜ
Mai Põldaas	Tartu Oskar Lutsu nimeline Linnaraamatukogu
Sirle Salmistu	Tartu Kolledž Tallinna Tehnikaülikool
Reeli Sirotkina	Tallinna Ülikool
Maire Breede	Rahvaülikool
Tiia Ristolainen	Tartu Ülikool
Raini Jõks	Tartu Kutsehariduskeskus
Katrin Hummal	Tartu Kutsehariduskeskus
Endla Reintam	Eesti Maaülikool
Annely Vösaste	Hariduse Tugiteenuste Keskus
Tarmo Loogus	Tartu Ülikool / Perearst Tarmo Loogus OÜ
Kadi Soome	Tartu Ülikooli Kliinikum
Marju Lauristin	Easõbraliku linna huviline
Joann Lillemägi	Easõbraliku linna huviline
Kersti Meesaar	Easõbraliku linna huviline
Urve Väljaots	Easõbraliku linna huviline

NIMI	ORGANISATSIION
Pille Rajasaar	Easõbraliku linna huviline
Helju Mainla	Easõbraliku linna huviline
Aino Praakli	Easõbraliku linna huviline
Rimma Solovjova	Easõbraliku linna huviline
Heiki Vilep	Easõbraliku linna huviline
Siim Kaunissaare	Tartumaa Kurtide Ühing MTÜ
Urmas Assor	Tartu Liikumispuuetega Inimeste Ühing MTÜ
Indrek Sooniste	SA Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskus
Ülle Lepik	SA Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskus
Helgi Kolk	Eesti Gerontoloogia ja Geriaatria Assotsiatsioon
Tarmo Kurves	Sotsiaalministeerium
Hilje Arukuusk	Sotsiaalkindlustusamet
Urve Luhamets	Sotsiaalkindlustusamet
Jane Väli	Töötukassa
Indrek Rohtla	Töötukassa
Arvi Uustalu	Päästeamet
Taavi Siilbek	Päästeamet
Arno Kits	Politsei- ja Piirivalveamet
Tõnu Kurel	Politsei- ja Piirivalveamet
Ingrid Purje	Johannes Mihkelsoni Keskus
Arne Hall	Karlova Selts MTÜ
Riina Kallas	Annelinna Selts MTÜ
Jane Truuts	Ihaste Selts MTÜ
Pille Tsopp-Pagan	Ihaste Selts MTÜ
Piret Tarto	Tähtvere Selts MTÜ
Kadri Tammiste	Ropka-Karlova Päevakeskus
Maie Blaubrük	Ropka-Karlova Päevakeskus
Talvi Õkva	Ropka-Karlova Päevakeskus
Helgi Rammi	Ropka-Karlova Päevakeskus
Ülle Võsu	Tartu Päevakeskus Kalda
Senta Michelson	Tartu Puuetega Inimeste Koda
Erika Maasik	Tartu Linna Pensionäride Organisatsiooni "Kodukodus"
Lea Jürgen	Tartu Linna Pensionäride Organisatsiooni "Kodukodus"
Jüri Ilves	Tartu Linna Pensionäride Organisatsiooni "Kodukodus"
Vilma Rosenberg	Tartu Linna Pensionäride Organisatsiooni "Kodukodus"
Siiri Kingotalo	Tartu Linna Pensionäride Organisatsiooni "Kodukodus"
Malle Salk	Tartu Linna Pensionäride Organisatsiooni "Kodukodus"
Sirli Haavik	Abitaja
Kreete Juurak	Jututaja MTÜ
Tõnu Naha	Meeste Garaaž MTÜ
Janno Häidberg	Meeste Garaaž MTÜ